

Michael Burawoyn puheenvuoro julkisesta sosiologiasta

Arto Noro

TAUSTAKSI

Suurisuuntaisena puheenvuorona yhteiskuntatieteestä American Sociological Associationin puheenjohtajan Michael Burawoyn (2005a; 2005b) esitys on verrattavissa Gulbenkianin komission raporttiin *Open the Social Sciences* vuodelta 1996 (suomeksi *Avoimiin yhteiskuntatieteisiin* vuonna 2000). Tuon komission puheenjohtajana toimi sosiologi Immanuel Wallerstein, International Sociological Associationin puheenjohtaja. Tosin vastaanottoa vertaillaessa Burawoy sijoittuu Netin aikakaudelle, jolloin jo tuhannet sosiologit ovat kommentoineet häntä, kun taas Wallersteinin raportti monille kielille käännettynäkin jäi pienempien korkeatieteellisten, lordi Snownsa tuntevien piirien omaisuudeksi.

Molemmissa on kyse varsin ohjelmallisista teksteistä. Kymmenen vuoden etäisyydeltä luettuna Gulbenkianin komission teksti vaikuttaa suorastaan mahtipontiselta comtelaispositivistisesti yhtenäistieteelliseltä esittäessään yhteiskuntatieteiden työnjaon ylitystä, vaikkakin yrittää perustella sitä moninaisilla tuon

ajan trendeillä luonnontieteellisistä kompleksiteettikeskusteluista kulttuuritutkimukseen asti. Se argumentoi myös tuon työnjaon synnyn historian satunnaisuudella. Mutta on yksinkertaisesti ”genetic fallacy” päätellä tästä synnystä aikansa nykytilanteeseen, kuten Burawoy komission raportista toteaa.

Komission raporttia voi kyllä lukea Burawoytakin kriittisemmällä silmällä ja nähdä, että yhteiskuntatiede, jota kaupataan, onkin Wallersteinin oma neomarxilainen historiallinen yhteiskuntatiede. Historiahän (mikrona, makrona ja historiallisuutena) meni tuolloin 1990-luvun alussa hyvin kaupaksi kuten kulttuurikin. Sitä paitsi yhtenäinen historiallinen yhteiskuntatiede oli (ja on) hyvä pakopaikka monelle neomarxistille, kuten teoreettisen laidan neomarxilaiselle kulkijalle on ollut epämääräinen ”social theory”. Tällöin ei tarvinnut tuskailla marxismien ja sosiologian käsitteellisessä ristiriidassa eikä tunnustaa tosiasiansa olevansa historiallisen materialismin tyhjän positiivisen tutkimusohjelman kannattaja.

Tällä kriittisellä silmällä lukemisen ei ole tarkoitus vähätellä Wallersteinin oman erityisen maailmanjärjestelmäteorian tärkeyttä niin sanotussa globalisaatiokeskustelussa. Eikä tarkoitus ole kieltää historiallisen materialismin kriittistä potentiaaliakaan, sillä jos joku väittää ihmisen olevan enkeli tai pelkkä eläin, niin mitä muuta voimme ottaa kritiikin aseeksi kuin materialistisen historiankäsityksen (tai klassisen porvarin sanoin: taloudellisen historiankäsityksen) ihmisestä yhteiskunnallisten suhteiden näyttämönä.

Burawoy ei Gulbenkianin komission ohjelmaa hyväksy, vaan väittää, että yhteiskuntatieteiden työnjaolla on todellinen perusta (eläköön taas historiallinen materialismi!): markkinat, valtio ja kansalaisyhteiskunta. Markkinat ovat taloustieteen, valtio politologian ja kansalaisyhteiskunta sosiologin kohde. Sosiologian kohde on siis tässä kansalaisyhteiskunnan sosiaalisuus eli modernin yhteiskunnan assosiaatioiden elämä, toteaa Burawoy kuin Tocquevillen juhluvuoden kunniaksi.

Mutta Burawoylle tämä työnjako ei ole todellisuuspohjaisenaankaan harmoninen vaan täynnä jännitteitä. Tämä johtuu siitä, että talous ja valtio ovat "socially embedded" eli sosiaalisesti kiinnittyneitä, toisin sanoen kiinnitettyjä kansalaisyhteiskunnan sosiaaliseen elämään. Tästä seuraa sosiologialle – kansalaisyhteiskunnan sosiaalisen elämän tieteenä – mahdollisuus tarkastella omasta perspektiivistään (kuin nykyajan Tocquevillenä) taloutta ja valtiota. Viaton Burawoyn lukija voisi tässä kohdassa päätellä, että talouden sosiologia ja politiikan sosiologia nousevat näin sosiologian strategis-kriittisiksi aloiksi ja keskustelijoiksi taloustieteen ja politologian suuntaan. Näinhän on ollutkin, toteavat vanhat ja viisaat. Näin on erityisesti nytkin, voivat todeta erilaisten markkinoiden sosiaalisia puitteita tutkivat taloussosiologit Richard Swedbergistä Kaj Ilmoseen sekä valtion hallintatemaatiikkaa tutkivat neofoucaultlaiset sosiologit.

Mutta Burawoy menee pidemmälle. Hänellä on eräänlainen kolonialisaatioteesi, jonka mukaan nykyään talous ja valtio kolonialisoi kansalaisyhteiskuntaa. Poliittisesti kolonisaattorin nimi on neoliberalismi. Bura-

woy haastaa sosiologit kansalaisyhteiskunnan sosiaalisen elämän puolesta neoliberalismia vastaan! Tämä on laajin ja poliittisin tausta hänen teesilleen ja vaatimukselleen "For Public Sociology!", julkisen sosiologian, kansalaisyhteiskunnan sosiologian ja siis *julkison* eli kansalaisten sosiologian puolesta.

Kun kuitenkin sosiologeina olemme lukee neet Habermasin ja Sennettinkin rappiotarinat julkisuuden häviöstä jo ajat sitten, saattaa olla, että liian suuret tehtävät odottavat meitä, jos seuraamme puheenjohtaja Burawoyta tälle pitkälle marssille neoliberalismia vastaan.

Tästä poliittisesta taustastaan huolimatta Burawoyn teesin ajatukset sosiologiasta ja hänen funktionalistisen näköiset nelikenttäteoretisointinsa sen tehtävistä ovat seuraamisen arvoisia. Eikä voida myöskään väheksyä monia hänen diagnoosiensa kuvauksia. Hän todella asettaa sosiologialle kysymykset "kenelle?" ja "mitä varten?" ja samalla kysymyksen yhteiskuntatieteen perusluonteesta. Nuo kysymykset Gulbenkianin komission raportti väisti kymmenen vuotta sitten hurskaassa akateemisuuudessaan.

YDINAJATUKSET

Burawoyn julkison sosiologia näyttää olevan sosiologian dialogia kansalaisten kanssa. Se on jopa normatiivista ja arvoja koskevaakin eikä siis pelkkää tiedon disseminaatiota tai sen popularisointia. Sosiologia osallistuu tässä myös poliittiseen keskusteluun. Tätä julkista sosiologiaa on kahdenlaista, Antonio Gramscin käsitteitä mukaillen: traditionaalista ja orgaanista.

Traditionaalinen julkinen sosiologia puhuu suurille, ohuille yleisöille, jotka eivät erottaudu aktiivisesti toisistaan. Tätä tyyppiä edusti David Riesmanin *Lonely Crowd* ja nykyään esimerkiksi Barbara Ehrenreichin teokset. Itse olen luonnehtinut tätä sosiologisen kirjoittamisen lajityyppiä aikalaisdiagnoosiksi (ks. Noro 2004a).

Orgaaninen julkinen sosiologia työskentelee näkyvien, tiheiden ja paikallisten yleisöjen, usein vastayleisöjen kanssa. Siinä on kyse varsinaisesta dialogista (vrt. pohdiskelevan

demokratian teorit) ja molemminpuolisesta oppimisesta sosiologin ja yleisönsä (tulevan julkison?) välillä. Ajatus ei ole kaukana vaikkapa toimintatutkimuksen tai osallistavan tutkimuksen konseptioista.

Nykyään traditionaalinen ja orgaaninen näyttävät suorastaan antiteettisiltä. Traditionaaliset tekevät suurisuuntaisia diagnoosejaan kaukana yleisöistään ja orgaaniset puolestaan julkisoituvat vain kenttätönsä kapeissa kysymyksissä. Burawoyn ideana ja hurskaana toiveena on näiden komplementaarisuus. Traditionaalinen luo puitteet ja orgaaninen tuo perusteltua kurinalaisuutta. Hyvä ajatus, mutta onnistuneita esimerkkejä tästä komplementaarisuudesta on vaikea löytää verrattuna moniin epäonnistumisiin erilaisissa ”radikaaleissa” sosiologioissa ja klassisessa marxismissa.

Jos nyt Burawoyn neoliberalismin vastaisen taistelun keskeinen ase ”public sociology” tuntuu traditionaalisen ja orgaanisen dilemman ratkaisuyrityksessään epäuskottavalta, mitä oikeastaan jää puheenjohtajan puheenvuorosta jäljelle? Sanoisin, että käteemme jää Burawoyn puheenvuoron pohjalla oleva hedelmällinen nelikenttä sosiologian funktioista. Instrumentaalisuus-refleksiivisyys-ulottuvuuden ristiintaulukointi (ks. Burawoyn kuvio 1) akateemisuus-ei-akateemisuus-ulottuvuuden kanssa tuottaa neljä funktiota sosiologialle: professionaalinen, kriittinen, päätöksentekoa (*policy*) palveleva ja julkinen.

Burawoyn nerokas siirto onkin vakuutella meille, että nämä eivät ole vain minkä tahansa sosiologian neljä funktiota vaan neljä erilaisista sosiologisen tiedon tyyppiä (ks. Burawoyn kuvio 3). Sen lisäksi ne ovat työnjaollisia kenttiä tai kukin suorastaan omia instituutioita. Niiden välillä kenttinä tai instituutioina voidaan puhua jopa synergiasta tai respektistä. Neljä kenttää voidaan määrittää jopa vallan kentiksi ja aloittaa vaikkapa bourdieulainen kenttäpuhe.

Instituutiona professionaalinen sosiologia akateemisuuden ja instrumentaalisuuden yhdistelmänä on kehittynein kenttä, mikä näkyy siinä, että sen sisällä voidaan iteroida kaikki neljä funktiota itsenäisinä (ks. Burawoyn kuvio 2). Kentistä Burawoylle on tärkeintä tällä het-

kellä korostaa edellä tarkasteltua julkista sosiologiaa. Burawoy näkee sillä menevän huonoimmin, vaikka juuri se olisi kansalaisyhteiskunnan kannalta vahvistuksen tarpeessa kautta maailman ja erityisesti Yhdysvalloissa, jonka professionaalinen sosiologia hallitsee tiedonmuodollaan lähes koko maailman sosiologiaa.

Burawoyn nelikenttä ja ennen kaikkea sen suuret elaborointimahdollisuudet (kyseessä-hän on tekijänsäkin mukaan AGIL-kentän muunnelma!) moneen suuntaan, esimerkiksi interdisiplinaarisuuden jakaminen neljään eri tyyppiin, ovat hyvin kiehtovia sille, joka on harjoittanut samantapaista keskustelua sosiologian teorialyyttisistä ja niiden käytöistä (ks. Noro 2004a; 2004b). Oman keskusteluni nojalla uskaltaisn sanoa pari Burawoyn hienossa nelikentässä peittyvää tärkeää seikkaa sosiologiassa.

Ensinnäkin sosiologian yleistä teoriaa koskevassa nykyisessä keskustelussa ”teoria” käsitetään hyvin laajasti, jolloin monenlainen ”foundations”-tarkastelu kuuluu yleisen konstitutiivisen teorian keskustelupiiriin. Burawoylla koko tällaisen yleisen teorian paikka puuttuu, koska hänellä professionaalisen sosiologian A-ruutuun näyttää kuuluvan vain empiirisiä tuloksia tulkitseva teoria (so. tutkimusteoria) ja ”foundations”-keskustelu puolestaan on delegoitu ”kriittisen sosiologian” L-ruutuun. Yleisen teorian alueella siis melästaisivat Burawoyn kuviossa vain kampusten radikaalit neomarxistit ja feministiteoreetikot. Tämä ajatus ei kyllä menisi ISA:n tai ESA:n teoriaryhmissä läpi ja tuskinpa ASA:nkaan vastaavissa.

Toiseksi rohkenen väittää, että professionaalisen sosiologian A-ruudun painotettu akateemisuus ja I-ruudun julkisen sosiologian gramscilainen kaksoismissio peittävät sosiologian käytöstä erään varsin arkisen seikan. Sosiologiaa nimittäin näyttävät käyttävän pääasiassa tietyt professionaaliset ryhmät juuri ammattikäytäntöjensä takia. Esimerkiksi nuorison, maahanmuuttajien, perheen tai kaupungin kimpussa toimivat ammatilliset saattavat olla sosiologian pääasiallisia käyttäjiä. Eikä tämä ole vielä mitään policy-(G-)ruu-

tuun kuuluvaa vaan sitä, että akateemista professionaalista sosiologiaa käyttävät tiettyjen alojen professionaalit.

VASTAANOTOSTA

Burawoyn puheenvuoroa on kommentoitu runsaasti niin ASA:n jäsenlehdissä kuin sosiologisissa lehdissä kautta maailman puhumattakaan lukemattomista nettikeskusteluista ja blogeista. Paras näkemäni teemanumero aiheesta on British Journal of Sociologyn vuoden 2005 numero 3, jossa on julkaistu uudelleen Burawoyn alkuperäinen puheenvuoro, lukuisia pitkiä kommentteja tunnetuilta sosiologeilta (mm. Beck, Calhoun, Etzioni jne.) ja Burawoyn pitkä vastaus näille. Aineistoa on tullut maailmalla kaikkiaan niin paljon, että siitä luulisi syntyvän systemaattisia oppinäyteitäkin. Seuraavaksi esitän joitakin havaintoja tästä vastaanotosta, jota olen lueskellut vain epäsystemaattisesti.

Vastaanoton äärikannat löytyvät nettikeskusteluista ja tunnustuksellisista blogeista. Tiivistän ne kahteen tyyppiin, joista toinen tulee "oikealta" ja toinen "vasemmalta". Oikean laidan mukaan "public sociology" on marxilainen juoni politisoida akateeminen professionaalinen sosiologia. Tiedämmehän Burawoyn entisenä marxilaisena työnsosiologina. Vasemmalta kampusradikalismien laidalta kauhistellaan, että nyt asiamme pettänyt Puheenjohtaja marginalisoi meidät antamalla meille legitiimin roolin (ruudun) vain sosiologian sisäisinä fundamentaalikriittikkoina, vaikka meillä on omat empiiriset tutkimusohjelmamme foucaultmarxisteina ja/tai radikaalifeministeinä.

Näiden äärilaitojen huolien lisäksi on esitetty kiinnostavampaakin Burawoyn puheenvuoron kritiikkiä. Yleisin kriittinen kommentti näyttää olevan se, että Burawoy ei varsinaisesti esitä mitään uutta. Useimmiten se ilmaistaan vielä positiivisessa sävyssä "näinhän minäkin olen ajatellut" esimerkiksi sosiologian funktioista. Tämä tietysti osoittaa enemmänkin Burawoyn esityksen voimaa, kun on kyennyt esittämään jotakin monien ajattelemaa tai monien maun mukaista. Eräs kriittisempi variaatio tästä on se vastaanotossa usein toistettu

väite, että oikeastaan nykyinen professionaalinen sosiologia kykenee kaikkeen, mitä Burawoy vaatii, joten ei syytä huoleen. Mainitussa BJS:n erikoisnumerossa puolestaan tieteen-tutkija ja sosiologi Ragnvald Kalleberg esittää, että nykyaikaisen tieteen tutkimuksen kannalta Burawoyn esitys on täysin ymmärrettävissä lukuun ottamatta "orgaanista julkista sosiologiaa", joka on Kallebergin mukaan liikkeiden tai yhteisöjen parissa toimiessaan enemmän poliittista toimintaa ja sinällään legitiimiä mutta tieteen rajojen ulkopuolella.

Samaisessa BJS:ssa keskustelun luultavasti perinpohjaisimmassa kommentissaan Craig Calhoun kertoo olevansa kiitollinen Burawoyn puheenvuorosta alan intellektuaalisena elvyttäjänä ja myös pyrkimyksestä korostaa sosiologisesti informoidun julkisuuden merkitystä. Muuten Calhoun onkin sitä mieltä, että Burawoy liioittelee neljän eri sosiologian kentän erillisyyttä eikä myöskään huomaa autonomian välttämättömyyttä kaikilla näillä kentillä uskottavan tiedon eikä vain sosiologisen mielipiteen saavuttamiseksi. Calhounille "julkinen sosiologia" ei ole erillinen kenttä eikä kansalaisyhteiskunnan standpoint-sosiologiaa, vaan "jos osa siitä, jota haluamme puolustaa, on sellaisen elävän julkisen sfäärin mahdollisuus, jossa tavalliset ihmiset tekevät päätöksiä niistä sosiaalisista ehdoista joiden puitteissa he elävät, niin tarvitsemme julkista sosiologiaa, joka artikuloi mahdollisuuksia parempaan valtioon, parempiin markkinoihin ja parempaan kansalaisyhteiskuntaan."

Saksalaisista sosiologeista sekä kansainvälisesti tunnettu Ulrich Beck (BJS 3/2005) että maansa sosiologipiireissä arvostettu Heinz Bude (Soziale Welt 4/2005) tunnustavat Burawoyn intention julkisen sosiologian korostamiseen, mutta eivät näe siihen mahdollisuuksia. Syynä molemmilla on nykysosiologia sisällöllisesti. Beck katsoo, ettei nykyinen kansallisvaltion sidottu yhteiskuntasäiliö-sosiologia ole missään mielessä kykenevä vastaamaan Burawoyn julkisen sosiologian haasteeseen. Ilmeisesti vasta beckiläinen kosmopoliittinen refleksiivisen modernisaation sosiologia kykenisi siihen.

Myös Bude esittää, että Burawoy ei sisällöllis-

temaattisesti reflektoi julkisuusinterventionsa välineitä. "Jos aikoo kontaktiin yhteiskunnan kanssa, on ymmärrettävä sen omia ongelmahorisontteja". Buden mukaan vanha organinen kritiikki Weberin, Marxin, Michelson ja Gramscin jalanjäljissä ei toimi enää. Teollis-yhteiskunnallinen klassikka luokka-, puolue- ja parlamenttikäsitteineen ei tavoita enää nyky-yhteiskunnan konflikteja, kiistojen areenoita ja kurjuuden hahmoja. Massayhteiskunnan kriittisessä erittelyssä Goffmanin roolikäyttäymisen patologiat ja Lazarsfeldin numeeriset keskimääräisihmiset ovat tärkeämpiä klassikoita kuin edellä mainitut yhteiskunnan poliittisen konstruktion klassikot. Julkisen sosiologian kannalta siis sosiologisesti "johdettujen" yhteiskuntaohjelmien ja eettisen neuvonannon aika on ohi. Mahdollisuudet, joita ihmisille sosiologisissa analyyseissa esitetään, ovat "vain moraalinen subteksti sosiologisissa tulkinnoissa". Ne ovat Buden adornolaisin sanoin malleja, jotka pitävät "toden elämän" avoimena.

LOPUKSI

BJS:n mainitussa teemanumerossa Burawoy myös vastaa kritikoilleen puheenjohtajamaisen korrektisti, mutta samalla julkisen sosiologian ajatustaan kehitellen. Erityisesti Calhounin vastaväitteet ovat antaneet aihetta uusiin täsmennyksiin. Puolustaessaan sosiologisen tiedon tieteellistä uskottavuutta kaikilla kentillä Calhoun marssitti esiin Bourdieun, joka tunnetusti asettui tieteen (tässä sosiologian) autonomian ja universalismin kannalle kaikenlaisia näkökulma-partisaani-kantoja vastaan. Calhoun jopa esittää käsityksensä, että Bourdieu affirmoidessaan näin tieteen hyväksyi tavallaan Mertonin tieteen normeja koskevan CUDOS -käsityksen (communist, universalist, disinterested, original, skeptical). Calhoun huomauttaa, että Burawoy ei ymmärrä Bourdieun lausetta "sosiologit ovat koko ihmiskunnan organisia intellektuelleja". Siinä tieteellinen (ihmiskunnan) universalismi tuodaan esiin piruilemalla Gramscin organisen intellektuellin käsitteelle, joka on Burawoyn konseptin pohjana.

Burawoyn loppuvastineessa Calhounille ase-

telma "Bourdieu vastaan Gramsci" on selvä. Mutta enää ei ole kysymys Bourdieun ironiasta, jossa Gramscin "intellektuellin" paikalle laitetaan "sosiologi". Burawoy on tosissaan ja Gramscin mukaan puhumassa traditionaalisista julkisista sosiologeista. Heidän vaatimuksensa universalismista perustuu autonomiaan, joka peittää heidän tahattoman kapitalismin uusintamisensa. Ja sitten tulevat organiset julkiset sosiologit, jotka Gramscin konseptin mukaan kaivelevat "good sense" esiin subalternin väen "common sensestä". Burawoy toteaa tässä nyt olevan kaksi visiota julkisesta sosiologiasta ja myös kaksi visiota sosiaalisesta muutoksesta. Vastaavasti hänen mukaansa on olemassa kaksi käsitystä sosiologiasta vallan kenttänä. Ensimmäisessä eli traditionaalisessa ulkoinen vaara uhkaa median, konsulttien, teknokratian, yliopiston tavaroitumisen ja politisoitumisen kautta, eli akateeminen alistetaan ei-akateemiselle. Toinen eli organisen julkisen sosiologian konseptio näkee herruuden rationalisaationa ja instrumentaalisen voittona refleksiivisestä. Tässä vaara tulee sisältä, tieteestä itsestään.

Burawoy on silti tässäkin kompromissihalukas ja toteaa molempien vaarojen olevan todellisia. Toista ei pidä korostaa toisen kustannuksella. Hän toteaa molempien näkemysten olevan rajoittuneita. Kirjoittihan edellistä universalismia kannattava Bourdieukin ikään kuin jälkimmäisenä Homo academicuksen, jossa universalismi kaatuu. Lopulta meillä on siis sekä ylhäältä päin kirjoittavia traditionaalisia julkisia sosiologeja, kuten Anthony Giddens, ja alhaalla päin joukkojen parissa taistelevia organisia sosiologeja, esimerkkinä Huw Beynon. Siis ohuet isot yleisöt ja tiheät paikalliset vastayleisöt! Ja gramscilaisen Burawoyn avoin loppukysymys kuuluu: "Kuinka yliopisto voi olla huomispäivän Moderni Ruhtinas?"

Siinäpä kysymys tutkimuksen arvioinnin, UPJ:n ja muun laadunarvioinnin parissa puuhaileville yliopistososiologeillekin! Bourdieu sentään käytti Gramscin käsitteitä ironisesti, mutta Burawoyn käytössä on farssin makua. En ole myöskään varma, onko Gramscin organisen intellektuellin kättilömetaforan käytössä mitään järkeä tutkijoiden kohdalla. Tätähän Bourdieu juuri ironisoi. Burawoyn

olisi vielä kerran kannattanut miettiä tutkijan ja intellektuellin erottelua, ennen kuin huolettomasti sijoitti gramscilaiseen näytelmäänsä intellektuellin paikalle sosiologin.

Itse asettuisin Calhounin (ja Mertonin) kannalle ja siis yliopiston autonomian ja tieteen universalismin puolelle. Siltä pohjalta ei ole ristiriitaista ajatella yhtä julkista sosiologiaa tai sitä, että yliopistoja uhkaava vaara on yhtä aikaa ulkoinen ja sisäinen. Siis kuin *Alienin* toukka ruumiissani, käyttääkseni organista metaforaa.

Kirjallisuus

Burawoy, Michael (2005a) 2004 American Sociological Association Presidential address: For public sociology. *The British Journal of Sociology* 56:3, 259-287.

Burawoy, Michael (2005b) Response: Public Sociology: populist fad or path to renewal? *The British Journal of Sociology* 56:3, 417-431.

Noro, Arto (2004a) Aikalaisdiagnoosi: sosiologisen teorian kolmas lajityyppi? Teoksessa Rahkonen, Keijo (toim.) *Sosiologisia nykykeskusteluja*. Gaudeamus, Helsinki, 19-39.

Noro, Arto (2004b) Sosiologian kolmio – teorian, käytön ja yleisöt. Teoksessa Jokivuori, Pertti & Ruuskanen, Petri (toim.) *Arjen talous*. SoPhi 93. Minerva kustannus, Jyväskylä, 255-264.